

**„I Vangeli: storia e cristologia. La ricerca di Joseph Ratzinger”
Rzym, 24–26 października 2013**

W dniach 24–26 października 2013 r. na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w Rzymie odbyło się sympozjum „Ewangelie: historia i chrystologia. Dociekania Josepha Ratzingera”, zorganizowane przez „Fundację Watykańską Joseph Ratzinger – Benedykt XVI”. Inspiracją i głównym przedmiotem badań w tych dniach było trzytomowe dzieło papieża-emeryta, *Jezus z Nazaretu*. Wydarzenie to zgromadziło ponad trzystu uczestników z różnych stron świata.

Pierwszego dnia, po powitaniu uczestników przez kard. Camillo Ruiniego – Przewodniczącego Komitetu Naukowego Fundacji oraz przez abp. Jean-Louis’a Bruguesa OP – Przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego sympozjum, rozpoczęła się pierwsza sesja przedpołudniowa. Jako pierwszy swój referat wygłosił prof. Bernardo Estrada z Papieskiego Uniwersytetu Świętego Krzyża w Rzymie nt. *Poszukiwanie Jezusa w Ewangeliach, od Reimarus do dziś*. Przypomniał on m.in. dwa ważne dokumenty: konstytucję soborową *Dei Verbum* oraz instrukcję *Sancta Mater Ecclesia*, a także przedstawił rozwój badań nad historycznością Jezusa i Ewangelii. Drugi referat wygłosił prof. Juan Chapa z Uniwersytetu z Nawarry w Hiszpanii nt. *Wkład papirologii w interpretację Ewangelii*. Prelegent podjął m.in. analizę wpływu formalnych aspektów wczesnych papirusów na nasze rozumienie Ewangelii, omówił fragmenty o wątpliwej autentyczności, a także podkreślił rolę kopistów manuskryptów jako tłumaczy tekstu biblijnego. Trzecim prelegentem był prof. Richard Burridge z *King’s College* w Londynie, który wygłosił referat nt. *Biografie grecko-rzymskie i gatunek literacki ewangelii*. Przedstawił on swój temat w dwóch zasadniczych częściach, badając najpierw gatunek ewangelii oraz starożytną biografię – odwoływał się tu m.in. do wiedzy wcześniejszych badaczy tego problemu, a także porównał ze sobą ogólne cechy ewangelii i biografii. W drugiej części zatrzymał się na chrystologicznych implikacjach gatunku, odwołując się także do ewangelii niekanonicznych i materiału rabinicznego, ale przedstawiając jednocześnie ewangelie jako cztery chrystologiczne narracje. Po zakończeniu tego referatu nastąpiła dyskusja, podsumowanie i zamknięcie pierwszej sesji.

Sesja popołudniowa rozpoczęła się referatem prof. Yves Simoensa z Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie nt. *Ponowna ocena wartości historycznej czwartej Ewangelii*. Skupił się on na kilku fragmentach Ewangelii św. Jana, m.in. na prologu, opisie chrztu w Jordanie oraz śmierci Jezusa na krzyżu. Zaznaczył, że historia Jezusa tworzy historię wierzących. Zwrócił również uwagę na naturę historyczną aktu wiary przedstawionego w Ewangelii Janowej; jest on niezbędny do życia zakorzenionego także w historii, gdyż stanowi warunek związków społecznych.

Ostatecznie stwierdził, że Ewangelia Jana ma większe znaczenie historyczne niż Ewangelie synoptyczne.

Po referacie prof. Simoensa rozpoczęła się część warsztatowa pt. „Figura Jezusa w Ewangeliach dzieciństwa”, której moderatorem był prof. Armand Puig i Tàrrach – dziekan Wydziału Teologicznego Katalonii w Barcelonie. W ramach tej części zaprezentowane zostały cztery komunikaty. Pierwszy głos należał do prof. Richarda Bauckham’a z Uniwersytetu Św. Andrzeja w Szkocji – *Opowiadania o dzieciństwie w Ewangelii Łukasza: narracja ustna w formie pisemnej*. Łukaszowa Ewangelia dzieciństwa została poddana najpierw analizie gatunkowej w kontekście grecko-rzymskiej biografii oraz biblijnych i żydowskich opowiadań o narodzinach, następnie autor dokonał wnikliwej analizy opowiadania o ofiarowaniu Jezusa w świątyni (Łk 2,22-24.27), głównie w kontekście Prawa Mojżeszowego. Jako następny wystąpił prof. Stanley E. Porter z *McMaster Divinity College* z Kanady z komunikatem *Świadectwo źródeł literatury pozaewangelicznej*. W swoich badaniach nad historycznością opowiadań o dzieciństwie Jezusa odniósł się on przede wszystkim do tekstów starotestamentalnych oraz apokryficznych, jak: Protoewangelia Jakuba, Ewangelia Nazarejczyków i Ewangelia Dzieciństwa Tomasza, a także do Papirusu Kairskiego 10735. Kolejny komunikat, *Wkład archeologii*, zaprezentował prof. Eugenio Alliata ze *Studium Biblicum Franciscanum* w Jerozolimie, skupiając się przede wszystkim na odkryciach archeologicznych w Nazarecie, zwłaszcza tych dotyczących I w. Jako ostatni wystąpił moderator – prof. Armand Puig i Tàrrach – z komunikatem *Historia wewnątrz Ewangelii Mateusza i Łukasza*. Położył on szczególny nacisk na historyczne tło narracji o dzieciństwie Jezusa. Po dyskusji podsumowującej nastąpiło zakończenie sesji i tym samym pierwszego dnia sympozjum.

Drugiego dnia również miały miejsce dwie sesje. Sesję przedpołudniową otworzył referat prof. Klausa Bergera z Uniwersytetu w Heidelbergu w Niemczech nt. *Wiarygodność Ewangelii*. Prelegent zastanawiał się m.in. nad kryteriami, dzięki którym wybrano właśnie cztery kanoniczne Ewangelie zamiast ok. sześćdziesięciu ośmiu innych wówczas istniejących. Takie kryteria można wyodrębnić, jeśli porówna się cztery Ewangelie i te pozostałe pisma. Następnym prelegentem był prof. John P. Meier z Uniwersytetu Notre-Dame w USA, który podjął temat *Historyczna figura Jezusa: Jezus historyczny i Jego historyczne przypowieści*. Prelegent skupił się przede wszystkim na przypowieściach ewangelicznych, zastanawiając się, czy rzeczywiście wszystkie zostały wygłoszone przez Jezusa historycznego, czy też raczej niektóre, jak np. przypowieść o miłosiernym Samarytaninie (Łk 10,30-37), zostały wytworzone przez ewangelistów oraz członków pierwotnego Kościoła, czyli nie należą do *ipsissima verba Jesu*. Jako ostatni zabrał głos prof. Antonio Pitta z Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie w referacie *Jezus i Paweł*. Prelegent podkreślił obecność między Jezusem a Pawłem grupy apostołów i pierwszej wspólnoty chrześcijańskiej. Jezus powołał bowiem grupę uczniów, którzy uczestniczyli w Jego

życiu publicznym i którzy stali się Jego pierwszymi świadkami. Jednak Paweł odgrywa również bardzo istotną rolę w początkowym okresie chrześcijaństwa; możliwe, że bez niego chrześcijaństwo nie przekroczyłoby granic Palestyny i Syrii, niemniej jednak prelegent poddał w wątpliwość tezę, według której miałby on być pierwszym propagatorem chrześcijaństwa.

Sesję popołudniową otworzył kard. Prosper Grech z Papieskiego Instytutu Patrystycznego *Augustinianum* w Rzymie referatem *Od Ewangelii do chrystologii patrystycznej*. Prelegent przedstawił m.in. zarys historii chrystologii od okresu nowotestamentalnego do patrystycznego, od słów i dzieł Jezusa, przez tradycję ustną, do pierwszych pism i kształtowania się kanonu Pisma Świętego. Zwrócił także uwagę, że już w pismach pierwszych Ojców Kościoła pojawiły się trudności terminologiczne ze względu na niejasność, nawet w samym Nowym Testamencie, niektórych pojęć, jak *Logos* i *Pneuma*. Po tym referacie rozpoczął się drugi blok warsztatowy pt. „Jezus i Ostatnia Wieczera” pod przewodnictwem prof. Ermengildo Manicardiego z Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Wygłoszone zostały cztery komunikaty. Jako pierwszy wystąpił prof. Craig A. Evans z *Acadia Divinity College* z Kanady – *Ostatnie dni Jezusa*. Prelegent zastanawiał się nad antycypacją Jezusa w krzyżu. Wykorzystał tu nie tylko bezpośrednie opowiadania o męce Pańskiej, ale także inne wydarzenia i słowa z publicznej działalności Jezusa, jak np. tytuł chrystologiczny „syn człowieczy”, wyjaśnienie, dlaczego Jego uczniowie nie poszczą (w przeciwieństwie do uczniów Jana Chrzciciela i faryzeuszy), przypowieść o przewrotnych rolnikach, reakcję Jezusa na namaszczenie podczas uczty, a także obawę, jaką wyrażał podczas modlitwy w Ogrójcu. Kolejnym przemawiającym był prof. Étienne Nodet z *École Biblique* z Jerozolimy z komunikatem *Ostatnia Wieczera i ofiara nowego przymierza*. Prelegent rozważając ten temat, analizował wiele tekstów biblijnych, zarówno staro-, jak i nowotestamentalnych oraz pisma autorów pozabiblijnych, jak np. Epiktet, Filon, czy Józef Flawiusz. Następnym prelegentem był prof. Roberto Vignolo z Papieskiego Wydziału Włoch Północnych w Mediolanie – *Poza Jego śmierć. Propozycja z Mk 14,25 (par. Mt 26,29; Łk 22,16)*. Wskazywał on źródła nadziei na zmartwychwstanie w świetle Mk 14,25 i tekstów paralelnych. Na koniec wystąpił moderator sesji, prof. Ermengildo Manicardi, z komunikatem „Ostatnia Wieczera: sens, jaki Jezus nadaje swojej śmierci”, w którym analizował ewangeliczny opis Ostatniej Wieczery właśnie w aspekcie sensu śmierci Jezusa.

Trzeciego dnia sympozjum odbyła się tylko jedna sesja; miała ona miejsce w auli synodalnej na Watykanie. Otworzył ją referat prof. Thomasa Södinga z Uniwersytetu w Bochum w Niemczech nt. *Zaproszenie do przyjaźni. „Jezus z Nazaretu” Josepha Ratzingera*. Prelegent zauważył, iż trylogia Josepha Ratzingera jest zaproszeniem do przyjaźni z Jezusem, a ta przyjaźń jest jednocześnie przyjaźnią z Bogiem. Bazując na J 15,12-15, przedstawił chrystologię zaprezentowaną przez Benedykta XVI w tym

dziele; jest ona przeniknięta miłością Boga, wyraża wielką bliskość, zakładającą zarówno zażyłość, jak i szacunek. Drugi i zarazem ostatni referat wygłosił kard. Angelo Amato – Prefekt Kongregacji ds. Świętych nt. *Treść teologiczna „Jezusa z Nazaretu” i jego przykład metodologiczny*, wskazując m.in. główne kierunki teologiczne w dziele Benedykta XVI.

Po dyskusji na temat wygłoszonych referatów, wszyscy prelegenci i uczestnicy symposium udali się do Auli Klementyńskiej na spotkanie z Ojcem Świętym Franciszkiem, który wręczył dwie nagrody im. Josepha Ratzingera zasłużonym teologom. Pierwszy z laureatów to prof. Richard Burridge – anglikański pastor i egzegeta, który wspaniał się przede wszystkim analizą porównawczą biografii grecko-rzymskiej z gatunkiem ewangelii – o czym także traktował jego referat podczas pierwszej sesji symposium; zajmował się także antropologią biblijną i symbolicznym odczytywaniem Pisma Świętego. Drugim laureatem został świecki teolog, Christian Schaller, zastępca dyrektora Instytutu Benedykta XVI w Ratyzbonie, którego zasługi dotyczyły przede wszystkim przygotowania dzieł zebranych Josepha Ratzingera. Na zakończenie Ojciec Święty skierował słowo do wszystkich uczestników symposium i udzielił swojego błogosławieństwa.

dr Joanna Jaromin, Opole